

Студентското кредитиране – България и международният опит

Елена Консулова-Атанасова*

Резюме: Авторът изследва настоящия модел на студентско кредитиране в България – представена е подробна информация за създаването му и за условията за отпускане на студентски кредити. Едновременно с това е изследвана картината на студентското кредитиране в чужбина, чрез анализиране и представяне на информация за трите най-предпочитани дестинации за придобиване на висше образование в чужбина от българските студенти – Германия, Англия и САЩ. Изведени са приликите и разликите между моделите в различните държави и са направени изводи.

Ключови думи: висше образование, студентско кредитиране, лихвен процент.

JEL: H52, I22, I23, I28.

Създаване на студентското кредитиране в България

Студентското кредитиране в България се въвежда през 2008 г. чрез приемането на Закона за кредитиране на студенти и докторанти, който урежда условията и реда за кредитиране на студенти и докторанти с държавна финансова помощ (Закон за кредитиране на студенти и докторанти). Целта на закона е да се подобрят

* Елена Консулова-Атанасова е докторант в катедра „Финанси“ на Икономическия университет – Варна.

условията за достъп до висше образование чрез въвеждане на съвременни възможности за финансово подпомагане на учащите.

Студентските кредити биват два вида:

- За заплащане на таксите за обучение;
- За издръжка;

Държавата оказва финансова подкрепа при кредитирането на студентите и докторантите чрез гарантиране на главницата и лихвите на кредитното задължение или чрез погасяване на част или на цялото кредитно задължение, съгласно случаите, предвидени в закона.

Условия за отпускане на студентски кредити в България

Студентите и докторантите разполагат с предвидени в закона преференции при ползването на студентски кредити, но също така е важно и самите те да отговарят на определени условия:

- Да са граждани на държави – членки на Европейския съюз;
- Не са навършили 35 години;
- Обучават се в редовна форма на обучение за придобиване на образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“ или образователно-научна степен „доктор“;
- Нямаат придобита същата образователно-квалификационна или образователна и научна степен;

Управление на ресурси и разходи

- Не са отстранени и не са прекъснали обучението си, освен в случаите, предвидени от закона;

Студентите и докторантите в България могат да кандидатстват за отпускане на кредит за заплащане на таксите за обучение или за издръжка, като право на кредит за издръжка възниква при раждане или пълно осиновяване на дете по време на обучението (правото се ползва само от единия родител).

Размерът на кредита за заплащане на таксите за обучение е равен на дължимите такси за оставащия срок на обучение на кредитополучателя съгласно учебния план на съответната специалност и образователно-квалификационна или образователно-научна степен. Размерът на кредита за издръжка се формира като сбор от семействалните издръжки за оставащия срок на обучение на кредитополучателя, като семействалната издръжка е равна на минималната работна заплата, умножена по броя на месеците през съответния семестър.

Министерството на образованието и науката (МОН) поддържа регистър на банките, с които има сключени типови договори за кредитиране на студенти и докторанти на интернет страницата си. Всеки студент и докторант има право на избор с коя банка да сключи договора си. Към настоящия момент пет банки имат сключени договори с МОН за отпускане на кредити. Това са:

- Банка ДСК ЕАД;
- Първа Инвестиционна Банка АД;
- Райфайзенбанк България ЕАД;
- Алианс Банк България АД;
- Юробанк България АД;

Съгласно разпоредбите на Закона за кредитиране на студенти и докторанти, лихвата, която банките отпускат по студентските кредити, не може да надхвърля 7 на сто. Също така, кредитополучателят не дължи заплащане на такси, комисионни или други разходи, свързани с отпускането и управлението на кредита.

Кредитополучателите започват да изплащат задълженията си към банките след изтичане на една година от първата обявена дата за провеждането на последния им държавен изпит или защитата на дипломните им работи и го погасяват на равни месечни вноски за период от 10 години.

Едновременно с това, в закона има предвидени случаи, в които държавата следва да погаси задълженията по отпуснат студентски кредит. Това се случва при:

- Смърт на кредитополучателя;
- Настъпване на трайна неработоспособност 70 или над 70 на сто за срок, по-дълъг от три години;
- Раждане или пълно осиновяване на второ или следващо дете в рамките на 5 години от изтичането на гратисния период.

Студентското кредитиране в Англия

Англия е сред най-предпочитаните дестинации за придобиване на висше образование от българските студенти, като една от основните причини за това е възможността таксата за следване да бъде покрита от студентски заем, отпускан от държавата.

Държавата, чрез Student Loans Company – държавна организация с нестопанска цел, осигурява студентско кредитиране в Англия от 1989 г. Кредитите, за които студентите могат да кандидатстват също както и у нас, са два вида – кредит за таксата за обучение и кредит за таксата за обучение плюс допълнителни средства за издръжка. Кандидатите трябва да са граждани на Европейския съюз и програмата, която изучават, следва да покрива определени условия, а лихвата е в размер на 3 на сто.

Максималният размер на отпуснатите кредити за заплащане на таксата за обучение (Tuition Fee Loan) за учебната 2017-2018 г. е £ 9,250 (<https://www.gov.uk/student-finance/eu-students>) за бакалавър и £10,000 за

Управление на ресурси и разходи

магистър – т.е. до размера на пълната такса за обучение за една академична година.

Студентите започват да погасяват кредита си в годината след завършване на образованието си, но само в случай, че са започнали работа с годишна заплата над 21 000 британски паунда, като годишно следва да се плащат 9 на сто от сумата над определения за минимален праг от 21 000 паунда.

Таблица 1. Примерни месечни вноски по студентски кредит в Англия

Размер на годишната заплата	Размер на месечната вношка
£ 21 000 и по-малко	няма
£ 25 000	£ 30
£ 30 000	£ 67.50
£ 40 000	£ 142.50
£ 50 000	£ 217.50
£ 60 000	£ 292.50

Източник: www.direct.gov.uk

В случай че студент от България е ползвал кредит за обучение в Англия и след дипломирането си реши да се върне да работи в България, изплащането на кредита започва, когато годишната му заплата е равностойна на 6000 британски лири в левовия им еквивалент. Сумата се изчислява на база средния за страната доход и търпи промени. Предвидени са и мерки в случай на промяна в обстоятелствата – ако лицето остане без работа – спират да му удържат вноски, ако заплатата му падне под определения минимум – отново спират да му удържат вноски. При всяка промяна в заплатата вноските се актуализират автоматично.

Студентското кредитиране в САЩ

Към днешна дата почти всички университети в САЩ предлагат на новоприетите си студенти кредити като част от тяхната система за финансова помощ. Кредитите, които студентите могат да

Студентско кредитиране

получат за финансиране на образование то си, могат да бъдат отпуснати от федералното правителство или от частно лице, като по-популярни са студентските кредити, отпуснати от държавата, заради по-ниския лихвен процент, по-гъвкавия разплащателен план, съобразен с дохода на платеща и възможността за опрощаване на дълга при започване на определен тип работа или просрочване на кредита. Федералният заем може да бъде изтеглен не само от самия студент, но и от неговите родители. Основните видове федерални кредити са четири, като в таблицата по-долу са представени основните им характеристики (таблица 2).

Студентското кредитиране в Германия

В Германия съществуват различни възможности за кандидатстване за студентски кредит, тъй като отпускането на студентски заеми се разглежда като начин да се проправи пътя до висше образование за студенти, чиито родители не могат да си позволят да финансират образованието на децата си. Основните варианти на финансиране са:

- BaföG (Информация от официалния сайт на Федералното министерство на образованието и изследванията – <https://www.bmbf.de/en/the-german-federal-training-assistance-act-bafog-provides-educational-opportunities-2010.html>) – студентски кредит за издръжка по време на обучението. Наименованието на този вид кредит идва от федералният закон, който регулира тези студентски заеми и безвъзмездни помощи – “Bundesausbildungsförderungsgesetz” (Federal Training Assistance Act) или “BAföG”. Този заем се отпуска от държавата на студенти в редовна или задочна форма на обучение, които са немски или европейски граждани, които имат право да пребивават за постоянно на територията на Германия.

Управление на ресурси и разходи

Таблица 2. Видове федерални кредити в САЩ

Федерална кредитна програма	Характеристики на кредитната програма	Размер на кредита
Пъркинс кредит	<ul style="list-style-type: none"> • достъпен за бакалаври и магистри; • годишна фиксирана лихва от 5%; • отпуска се от конкретната образователна институция, като дължимата сума се изплаща на нея; 	Максималната сума, отпусната по тази кредитна програма не трябва да надвишава \$27 500 за бакалаври и \$60 000 за магистри.
Директен субсидиран кредит	<ul style="list-style-type: none"> • достъпен за бакалаври които трябва да докажат финансова нужда; • годишна фиксирана лихва от 4.29% за кредити, отпуснати в периода от 1 юли 2015 до 1 юли 2016; • лихвата се начислява след приключване на конкретната образователна степен; • заемът се отпуска от и се връща на правителството; 	Сумата, отпусната на година, варира между \$3 500 и \$5 500.
Директен несубсидиран кредит	<ul style="list-style-type: none"> • достъпен за бакалаври и магистри, като доказването на финансова нужда не е задължително изискване за отпускане на кредита; • годишна фиксирана лихва от 4.29% за бакалаври и 5.84% за магистри (важи за кредити отпуснати в периода от 1 юли 2015 до 1 юли 2016); • лихва се начислява от началната дата, на която кредитът е отпуснат; • кредитът се отпуска от и се връща на правителството; 	Сумата, отпусната на година, варира между \$5 500 и \$20 500.
Директен PLUS кредит	<ul style="list-style-type: none"> • достъпен за родители, чиито деца получават бакалавърска степен на образование; • достъпен за магистри; • финансовата нужда не е задължително изискване; • годишна фиксирана лихва от 6.84% за кредити, отпуснати в периода от 1 юли 2015 до 1 юли 2016; • кандидатстващият за кредит трябва да има положителна кредитоспособност; • лихва се начислява от началната дата, на която кредитът е отпуснат; • кредитът се отпуска от и се връща на правителството; 	Максималната стойност, която студентът може да получи, е равна на разликата между годишната такса на обучение и общата финансова помощ, получена до този момент.

Източник: <https://studentaid.ed.gov/sa/data-center>

Това е *безлихвен студентски кредит*, осигурен от немското правителство и ако студентът бъде одобрен, той *получава определена сума всеки месец*, а не наведнъж. Половината от средствата са осигурени под формата на безвъзмезден грант, а другата половина е безлихвен заем от държавата на обща стойност не повече от

10 000 евро, които трябва да бъде изплатен след завършване на обучението.

Когато студентът завърши образованието си и получава определен доход, започва да връща сумата по заема, като *половината пари са отпуснати като безвъзмездна помощ* за студента от държавата – т.е. *студентът връща само половината от раз-*

мера по кредита. Връщането на кредита може да стане при изключително гъвкави условия – наведнъж, на месечни вноски или при необходимост на вноски, които са по-малки от месечната част за погасяване.

Размерът на отпуснатия кредит зависи от различни фактори, като към настоящия момент максималният размер на месечната сума за издръжка не може да надвишава 735 евро. Един от основните фактори, определящи размера на кредита е доходът на студента и на родителите му, като целта на VaföG кредитите е да помогнат на студентите да се самоиздържа без да е необходимо да работят през периода на обучението си.

- KfW (Информация от официалния сайт на KfW Group – <https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Privatpersonen/Studieren-Qualifizieren/index-2.html>) – студентски кредит за издръжка по време на обучението

KfW Group е германска банкова организация, създадена през 1948 г., финансираща различни проекти и отрасли, която също така отпуска и студентски кредити за издръжка по време на обучението. Условиата, на които трябва да отговарят кандидатите са да са ненавършили 44 години и да са граждани на Германия или Европейския съюз, които постоянно пребивават на територията на Германия.

Кредитите, отпуснати от KfW се отпускат независимо от доходите на студента или родителите му, както и без обезпечение. След кандидатстване и одобряване на студента се сключва договор за кредит с много гъвкави условия – студентът може да тегли между 100 и 650 евро на месец, като не се обвързва с определена точна сума, а всеки месец решава колко му трябва, като лихвата е 3%.

За периода, в който се взема кредита, не се плащат никакви допълнителни такси (за управление, за обработка и т.н.). След като студентът завърши образованието си разполага с гратисен период от две години, за да си намери работа преди да започне да изплаща задълженията си по кредита.

- Теглене на студентски кредит от банка.

Почти всички големи банки в Германия предлагат студентски кредити, които са с по-изгодни условия от потребителските кредити. Лихвата е около 6-7%, а таксите за кредит, който студентът ползва 4 години и после изплаща за около 5-6 години биха били около 1000 евро за целия период. Deutsche Bank предлага бонус – понижаване на лихвата за всички студенти с успех над 2.0 (български еквивалент на оценка много добър 5.00).

Таблица 3. Видове студентски кредити в Германия

	VaföG кредит	KfW кредит	Кредит от банка
Изисквания към кандидатите	– гражданин на ЕС; – редовна или задочна форма на обучение; – постоянно пребиваване в Германия;	– гражданин на ЕС; – под 44 години; – постоянно пребиваване в Германия	– гражданин на ЕС; – редовна или задочна форма на обучение;
Размер на кредита	До 735 € на месец	100 – 650 € на месец	-
Лихвен процент	безлихвен	3 %	6-7 %
Предимства	– половината стойност на кредита е безвъзмездна помощ от държавата; – гъвкави условия за погасяване;	– доходите на студента и родителите му не са от значение; – всеки месец може да се тегли различна сума;	– таксите за целия период възлизат на около 1000 €; – намаляване на лихвения процент при висок успех;

Източник: официален сайт на Федералното министерство на образованието и изследванията; официален сайт на KfW Group

Прилики и разлики между студентското кредитиране в България, Англия, САЩ и Германия

В студентското кредитиране в четирите държави, обект на изследването има както прилики така и разлики, които могат да бъдат обобщени по следния начин:

1. *Студентското кредитиране в България е ясно регламентирано чрез Закона за кредитиране на студенти и докторанти и условията, които предлага, са гъвкави и конкурентни* – лихвата по кредита не може да надхвърля 7 на сто, както и кредитополучателя не дължи заплащане на такси, комисионни или други разходи, свързани с отпускането и управлението на кредита.

Таблица 4. Прилики и разлики между студентското кредитиране в България, Англия, САЩ и Германия

	България	Англия	САЩ	Германия
Изисквания към кандидатите	гражданин на ЕС; редовна форма на обучение;	гражданин на ЕС; особености на учебната програма;	студенти; родители на студенти;	гражданин на ЕС; Възраст до 35/44 г.
Видове студентски кредити	за обучение; за издръжка;	за обучение; за издръжка;	за обучение;	за издръжка;
Размер на кредита	кредита за обучение е равен на размера на семестриалните такси; кредита за издръжка е равен на една минимална работна заплата на месец;	£ 9 250 / £ 10 000 на година	5 500 – 20 500 долара на година	735 € / 650 € на месец
Лихвен процент	7 %	3 %	4 – 7 %	Безлихвен; 3 % или 6 – 7 %
Възможност за опрощаване	Пълно опрощаване при смърт, при трайна нетрудоспособност над 70 % или при раждане или пълно осиновяване на второ или следващо дете в рамките на 5 години от изтичането на гратисния период	Годишно следва да се плащат 9 на сто от сумата над определения праг от 21 000 паунда.	-	Връща се половината кредит след като започне да получава възнаграждение над определен праг.

Изводи

На база проучването, изложено в настоящата разработка, бихме могли да изведем следните изводи за студентското кредитиране в България:

2. *Българската държава е предвидила възможности за опрощаване на задължението по студентския кредит* – при смърт на кредитополучателя, при настъпване на трайна неработоспо-

собност 70 или над 70 на сто за срок по-дълъг от три години или при раждане или пълно осиновяване на второ или следващо дете в рамките на 5 години от изтичането наgratisния период.

3. Законът за кредитиране на студенти и докторанти предоставя възможност за отпускане на два вида кредити – за заплащане на таксите за обучение или за издръжка.

4. Добре развитото студентско кредитиране в България е ключова предпоставка за увеличаването на броя на студентите – ползването на студентски кредити разширява възможността за равен достъп до висше образование на хора, които нямат финансовата възможност сами да заплатят обучението си или да се издържа през периода на следването си.

Цитирани източници:

Закон за кредитиране на студенти и докторанти, обн., ДВ, бр. 69 от 05.08.2008 г.

(Zakon za kreditirane na studenti i doktoranti, obn., DV, br. 69 ot 05.08.2008 g.)

Министерството на образованието, 2018, Достъпен на: www.mon.bg

(Ministerstvoto na obrazovaniето, 2018, Dostapen na: www.mon.bg)

Световна банка. Укрепване на висшето образование в България: Варианти за подобряване на моделите на управление, контрола на качеството и финансирането на висше образование, септември 2012 г.

(Svetovna banka. Ukrepane na vissheto obrazovanie v Bulgaria: Varianti za podobryavane na modelite na upravlenie, kontrola na kachestvoto

i finansiraneto na visshе obrazovanie, septemvri 2012 g.)

Bank Aus Verantwortung, 2018, Available at: <https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Privatpersonen/Studieren-Qualifizieren/index-2.html>; (Accessed 26 March 2018)

Beath, J., J. Poyago-Theotoky, and D. Ulph, 2006. University Funding Systems and Their Impact on Research and Teaching: A General Framework, 2006;

Demange, G., R. Fenge, and S. Uebelmesser, 2014. Financing Higher Education in a Mobile World, *Journal of Public Economic Theory*, Vol. 16 Issue 3, p. 343-371., Jun 2014.

Federal Ministry of Education and Research in Germany, 2018, Available at: <https://www.bmbf.de/en/the-german-federal-training-assistance-act-bafog-provides-educational-opportunities-2010.html>; (Accessed 26 March 2018)

Federal Student Aid USA, 2018, Available at: <https://studentloans.gov/myDirectLoan/index.action>; (Accessed 26 March 2018)

GOV.UK, 2018, Available at: <https://www.gov.uk/student-finance-register-login>; (Accessed 26 March 2018)

Jongbloed, B. and H. Vossensteyn, 2016. University funding and student funding: international comparisons, *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 32 Issue 4, p. 576-595. 20p, Winter 2016.

Vališová, D., 2009. Theoretical Aspects Of Financing Higher Education, *Young Economists Journal / Revista Tinerilor Economisti*, Vol. 7 Issue 12, p111-116, April 2009;

Wellings, P. and P. Bacon, 2010. Securing a sustainable future for higher education – An *Independent Review of Higher Education Funding & Student Finance*, October 2010.